

# JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

## **A gyermeki jogok érvényesülése a Ptk. IV. könyvének tükrében**

Szerző:  
**dr. Szabó Bernadett**

2017. december 31.

## I. Elméleti alapvetés

Nemcsak jogász vagyok, hanem két gyermek édesanyja is.

Szakemberként és szülőként a felelősségem fokozott aziránt, hogy a gyermekeket lehetőség minél hamarabb - természetesen értelmi fejlettségüknek megfelelő módon - megismertessük az igazságszolgáltatás rendszerében őket illető jogokkal, illetőleg a rájuk háruló kötelezettségekkel is. A cél az, hogy ezáltal jogkövető és tudatos emberré neveljük őket.

Az igazságszolgáltatási rendszerrel szemben érthető kíváncsi a gyermek részéről, hogy számára megfelelő módon kapjon tájékoztatást a perbeli szerepéről, különös tekintettel jogairól az őt érintő ügyekben.

A gyermek a bírósági eljárás során számára ismeretlen helyzettel és idegen emberekkel, továbbá számára nehézkes, jogi nyelvezetben megjelenő kommunikációval találkozik.

A gyermek szempontjából a bírósági eljárás rendszerint életének egy nehéz szakaszában zajlik, jellemzően akkor, amikor a szülei nem tudnak megegyezni a szülői felügyeletre, kapcsolattartásra vonatkozóan.

Zavarhatja az, hogy a figyelem középpontjában áll, vagy akár az is, hogy ennek ellenére a bírósági környezet csak bizonyos kérdésekre kíván választ kapni tőle. Stresszkeltő, vagy akár traumatizáló hatású is lehet az, ha a bírósági eljárásban az általa szeretett személlyel való érdekellentéte merül fel.

Mindezek miatt elsődleges fontosságú, hogy az igazságszolgáltatási rendszer, illetve ezen belül a gyermekkel kapcsolatba kerülő családjogi ügyeket tárgyaló bíró megfelelően respektálja és átérezze a gyermek helyzetét, továbbá minden körülmények között a gyermek jogainak maradéktalan tiszteletben tartása mellett járjon el mind a gyermek meghallgatása, mind az ügydöntő határozat meghozatala során.

Cikkemben - a teljesség igénye nélkül - annak bemutatására vállalkozom, hogy a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (továbbiakban: Ptk.) 4., családjogról szóló könyvében hogyan jutnak érvényre a gyermeki jogok.

## II. Bevezetés - A gyermek fogalma

A gyermekek jogairól szóló New Yorkban, 1989. évi november 20-án kelt ENSZ Egyezményt hazánkban az 1991. LXIV. törvény ratifikálta.

Az Egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri. Utóbbi esetben már nem illeti meg a gyermekekre vonatkozó speciális jogvédelem.<sup>1</sup>

Az Egyezmény ezen megfogalmazása tehát nyitva hagyja a gyermekkor kezdetét. Vajon a születés, a fogantatás vagy egy kettő közötti időpont a kezdet? Ha az Egyezmény állást foglalt volna az abortusszal és az azzal összefüggő kérdésekkel kapcsolatban, veszélybe került volna az egyetemes ratifikálás.

Az Egyezmény alkalmazásában a gyermekkor a 18. születésnapal ér véget, kivéve, ha a gyermek az adott államban már korábban eléri a nagykorúságot. Az Egyezmény tehát a gyermekkor végét szigorúbban, de mégsem rugalmatlanul határozza meg. Az Egyezmény megfogalmazásakor egyes államok képviselői sikertelenül érveltek a 18 év alatti korhatár megállapítása mellett. Győzött azonban az a nézet, hogy a fokozott védelem érdekében magas korhatárt tűzzenek ki. A szöveg lehetővé teszi a nagykorúságot már a 18. születésnap előtt biztosító államok számára, hogy bizonyos tekintetben alacsonyabb korhatárt állapítsanak meg - de csak akkor, ha ez összhangban van az Egyezmény egészével, különösen az Egyezmény általános elveivel.

---

<sup>1</sup> Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ: Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek. 2014. 7. o. [http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos\\_gyerekjog\\_v03.pdf](http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf)  
(megtekintés dátuma: 2017. november 08.)

### III. Az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének vonatkozó szakaszai

#### 9. cikk

1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenk felett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket, illetőleg ha különválva élnek és dönteni kell a gyermek elhelyezéséről.

#### 12. cikk

1. Az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják az a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni.

2. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.

#### 18. cikk

1. Az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy biztosítsák annak az elvnek az elismertetését, amely szerint a szülőknek közös a felelősségük a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért. A felelősség a gyermek neveléséért és fejlődésének biztosításáért elsősorban a szülőkre, illetőleg, adott esetben a gyermek törvényes képviselőire hárul. Ezeket cselekedeteikben mindenekelőtt a gyermek mindenk felett álló érdekének kell vezetnie.

#### 21. cikk

Azoknak a részes államoknak, amelyek elfogadják és/vagy engedélyezik az örökbefogadást, biztosítaniuk kell azt, hogy a gyermek mindenk felett álló érdekei érvényesüljenek, és ezért

a) gondoskodnak arról, hogy a gyermek örökbefogadását csakis az illetékes hatóságok engedélyezzék, amelyek az ügyre alkalmazandó törvény és eljárások értelmében, valamint valamennyi megbízható

adat alapján meggyőződtek arról, hogy figyelemmel a gyermeknek szüleivel, rokonaival és törvényes képviselőivel kapcsolatos helyzetére, az örökbefogadás megtörténhet, és hogy adott esetben az érdekelt személyek az ügy ismeretében és az esetleg szükséges felvilágosítás után beleegyezésüket adták az örökbefogadáshoz. (...)

## **27. cikk**

1. Az Egyezményben részes államok elismerik minden gyermeknek jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi kellő testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését.

2. Elsősorban a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladata, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket.

3. Az Egyezményben részes államok, az adott ország körülményeit és a rendelkezésre álló eszközöket figyelembe véve, megfelelő intézkedéseket tesznek annak érdekében, hogy a szülőt, illetőleg a gyermek más gondviselőit segítsék e jog érvényesítésében, és szükség esetén anyagi segítséget nyújtanak, valamint segítő programokat hoznak létre különösen az ételmezéssel, a ruházkodással és a lakásüggyel kapcsolatban.

4. Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést arra, hogy a gyermektartásdíjat behajtsák a szülőktől vagy a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó bármely más személytől, saját területükön és külföldön egyaránt. Különösen azokra az esetekre figyelemmel, amelyekben a gyermekkel szemben pénzügyi felelősséggel tartozó személy nem ugyanabban az államban él, mint a gyermek, a részes államok előmozdítják a nemzetközi megállapodásokhoz való csatlakozást vagy ilyenek megkötését, valamint bármely más, alkalmas megegyezés elfogadását.

## **IV. Gyermekjogok a Ptk. IV. könyvében**

A Ptk. IV. könyvének 4:2. § - a - általánosságban - az alábbiak szerint rendelkezik a gyermekek érdekének védelméről:

*(1) A családi jogviszonyokban a gyermek érdeke és jogai fokozott védelemben részesülnek.*

*(2) A gyermeknek joga van ahhoz, hogy saját családjában nevelkedjék.*

*(3) Ha a gyermek nem nevelkedhet saját családjában, akkor is biztosítani kell számára, hogy lehetőleg családi környezetben nőjön fel és korábbi családi kapcsolatait megtarthassa.*

*(4) A gyermeknek a saját családjában, illetve a családi környezetben nevelkedéséhez és a korábbi családi kapcsolatai fenntartásához fűződő jogát törvényben meghatározott esetben, kivételesen és a gyermek érdekében lehet korlátozni.*

## **V. Gyermek és jogai a polgári perben - áttekintés**

A gyermek a polgári peres eljárás során jellemzően háromféle szerepben jelenhet meg:

- 1./ érdekeltként,
- 2./ tanúként,
- 3./ félként.

Alábbiakban azt vizsgálom meg, hogy a kiskorú gyermeknek az Egyezményben és a Ptk. IV. könyvében nevesített jogai - egyes perbeli pozícióihoz kapcsolódóan - hogyan öltönek testet.

### **V.1. A kiskorú gyermek, mint érdekelt**

A társadalom jövőjét jelentő gyermekeket érintő jogszabályok fontosságára és jelentőségére, illetve a gyermekbarát igazságszolgáltatás megteremtésének előmozdítása céljából a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásáról szóló 2012. évi LXII. törvény 2012. június 29. napjával hatályon kívül helyezte a Pp. 279. § (4) bekezdését, egyidejűleg a felek és más perbeli személyekre vonatkozó szabályok <sup>2</sup>között elhelyezte a kiskorú gyermek mint, érdekelt meghallgatására irányadó két új szakaszt, a Pp. 65/A. § és 65/B. §-át.

---

<sup>2</sup>Lásd: Pp. IV. fejezet

A Pp. hivatkozott rendelkezései a meghallgatás szempontjából a gyermekek között különbséget nem tesznek, ugyanakkor a meghallgatásukhoz fűződő joguk érvényesítését csak több feltétel egyidejű fennállása, illetve meghatározott tények hiánya esetén biztosítják.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a jogalkotó nem általánosságban, valamennyi, a gyermek sorsát befolyásoló, a személyére közvetve vagy közvetlenül kiható peres eljárásban, hanem csak egyes meghatározott tárgyú ügyekben, azaz a szülői felügyelettel, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezésével vagy az elhelyezés megváltoztatásával kapcsolatos perekben biztosítja a gyermek meghallgatásának lehetőségét.<sup>3</sup>

A 2014. március 15. napjától hatályos Ptk. ezzel összhangban a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése és a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése iránt per kapcsán írja elő, hogy mindkét szülő mellett a bíróságnak - indokolt esetben vagy a gyermek erre irányuló kérésére - az eljárása során a gyermeket közvetlenül vagy szakértő útján is meg kell hallgatnia.

Ezen túlmenően a Ptk. a 4:181. § (1) bekezdésében a kapcsolattartás rendezése körében rögzíti, hogy a döntés meghozatalát megelőzően a gyámhatóságnak, illetve a bíróságnak az ítélőképessége birtokában lévő gyermeket meg kell hallgatnia.

Fontos annak tisztázása, hogy a kiskorú gyermek, mint érdekelt perbeli helyzete mindenképpen speciális, hiszen nem tanú és nem fél, utóbbi egyébként meghallgatásának feltétele is, hiszen a Ptk. 4:193. § (1) bekezdése szerint egyébként perindításra jogosult a szülői felügyeleti jog megszüntetése, illetve visszaállítása iránti perekben.

Érdekeltkénti meghallgatásával a per további szakaszában sem válik féllé, sem a per alanyává, nem terjeszthet elő kérelmet a már hivatkozott Pp. 65/A. § és 65/B. §-ok eseteit kivéve, valamint perorvoslati jog sem illeti meg.

A kiskorú gyermek érdekeltkénti megjelenésével véleményem szerint mindenképpen érvényesül tehát

---

<sup>3</sup>Lásd: Pp. 65/A. § (1) bekezdés első mondata



az Egyezmény 12. cikkében rögzített joga, tehát az, hogy bizonyos pertípusokban biztosítja a gyermek, mint érdekelt részére meghallgattatásának jogát. Úgy vélem, hogy idekapcsolható a Ptk. IV. könyvének 4:2. § - a is, amely a gyermek családban történő nevelkedésének garanciális szabályát fekteti le. Ez pedig igen hangsúlyosan érvényesül a harmadik személynél történő elhelyezés vagy az elhelyezés megváltoztatása iránti perekben.

A gyerek akarata ellenére történő szüleitől való elválasztását kerülni kell, *„kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával, az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek legfőbb érdekében szükséges”*; valamint a részes államoknak tisztelniük kell a gyerek azon jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével, *„kivéve, ha ez a gyermek legfőbb érdekével ellenkezik”*. (9. cikk 1. bekezdés és 9. cikk 3. bekezdés) Például ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket.

## **V.2. A kiskorú gyermek, mint tanú**

A jelenleg hatályos Pp. szerint a perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező tizennegyedik életévét betöltött kiskorú felet, továbbá a tizennegyedik életévét be nem töltött, de ítélőképessége birtokában lévő kiskorú felet a bíróság szükség esetén ténykérdésekre vonatkozóan meghallgathatja.

Ha a fél a tényállásait kiskorú tanúkkal kívánja bizonyítani, akkor a félnek be kell jelentenie a tanú életkorát, törvényes képviselőjének nevét és idézhető lakcímét is.

A kiskorú tanú kihallgatásánál a törvényes képviselő jelen lehet. A kihallgatáskor a figyelmeztetéseket és a tájékoztatásokat a kiskorú tanú korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell közölni, ezért van annak jelentősége, hogy a gyermeket értelmi és érzelmi sajátosságaira megfelelően felkészült szakember hallgassa meg, aki a gyermek korára és érettségére figyelemmel választja meg az adekvát kérdezési technikát.

A kihallgatásnak megfelelő légkörben, a kiskorú számára érthető módon kell megtörténnie.

A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorú kihallgatása esetén hamis tanúzás törvényes következményeire való figyelmeztetést mellőzni kell, helyette az igazmondás követelményeiről kell tájékoztatást adni a tanú korára és érettségére figyelemmel, számára érthető módon.

A tizennegyedik életévét még be nem töltött kiskorú helyett és nevében a törvényes képviselője gyakorolja az egyes eljárási cselekményeket, így a törvényes képviselő nyilatkozik a kiskorú személyi adatainak zártan kezeléséről, a vallomástétel megtagadásáról, valamint gyakorolja a vallomástételre kötelező határozat elleni fellebbezési jogot.

Előfordulhat, hogy az eljárás során a kiskorú és törvényes képviselője között érdekellentét van, ilyenkor a bíróság megkeresése alapján a gyámhatóság a kiskorú részére eseti gondnokot rendel ki, aki ilyen esetben gyakorolja a törvényes képviselőt megillető jogokat.

Ilyenkor a bíró mérlegelési jogkörében dönt arról, hogy érdekellentét esetén a kiskorú törvényes képviselője jelen lehet-e a gyermek meghallgatásánál vagy nem.

A tizennegyedik életévét be nem töltött tanút a bíróság a törvényes képviselője útján idézi azzal a felhívással, hogy a tanú megjelenéséről gondoskodjon. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorú tanú idézése esetében viszont a törvényes képviselőt már csak értesíteni kell.

### ***V.3. A kiskorú gyermek, mint fél***

A gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról a 2012. évi LXII. törvény 22. §-a által beiktatott, 2012. június 29-étől hatályos szabályok eligazítást adnak a perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező kiskorú fél személyes meghallgatásához.

Ténykérdésekre ki lehet hallgatni a perbeli cselekvőképességgel nem rendelkező tizennegyedik életévét betöltött kiskorút és azt a tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút is, aki ítélőképessége birtokában van.

Az ítélőképessége birtokában lévő kiskorú véleménye figyelembe vételének követelményét a Ptk. 2:14. § (3) bekezdése (1959-es Ptk. 12/D. §) és a Ptk. 4:148. § [korábban Csjt. 71. § (1) bek.] is rögzíti. Mindez teljes mértékben összhangban áll az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án aláírt Egyezmény rendelkezéseivel.

## **VI. A gyermekjogok érvényesülése néhány, a Ptk. IV. könyvében szabályozott eljárásban**

### ***VI.a. Az örökbefogadás***

Ha valakinek gyermeke születik, senki nem vizsgálja a szülő nevelésére való alkalmasságát. Sok esetben csak a szerencsén múlik, hogy az újdonsült jövevény milyen családba érkezik, illetve az a közeg, ahová őt a „gólya hozza”, nevezhető-e valójában (szociológiai értelemben) családnak.

Ha a gyermek szülei elhaláloznak vagy nevelésére nem képesek és a gyermek örökbefogadására kerül sor, a reménybeli örökbefogadó számos tekintetben górcső alá kerül annak megállapítása érdekében, hogy személyiségjegyei, valamint egyéb körülményei tekintetében valóban alkalmas-e a vágyott gyermek nevelésére.

Nem elegendő a törvény által meghatározott 25 éves életkor<sup>4</sup>, a minimum 16 év - maximum 45 év korkülönbség, illetve magától értetődően a cselekvőképesség, a gyermek legfőbb érdekének biztosítása érdekében garanciális szabályként rögzíti a törvény, hogy az örökbefogadás ténylegesen csak akkor engedélyezhető, ha az örökbe fogadni szándékozó személy a gyermeket legalább egy hónapig a saját háztartásában eredményesen gondozta.

Lényeges szabály az is, hogy rokoni vagy házastársi örökbefogadás esetén a törvény nem követeli meg a gyermektől minimum 16 évvel, maximum 45 évvel idősebb életkort az örökbefogadni szándékozó személy esetében. Úgy vélem, itt a vér szava erősebb, mint a törvény betűje - azaz a gyermek vér szerinti családban való nevelkedésének fokozott érvényre juttatása jelenik meg.

Az örökbefogadás jogintézményének célja a kiskorú gyermek megfelelő családdal való juttatása és az ott

---

<sup>4</sup>Ptk. 4:121. § (1) bek.

történő nevelkedésének elősegítése. Előfordulhat azonban, hogy az örökbefogadás - bármilyen okból - többé már nem szolgálja a kiskorú gyermek legfőbb érdekét. Ilyenkor annak felbontása válik szükségessé.<sup>5</sup>

Itt szeretnék visszautalni az Egyezmény 21. cikkében írt szabályozásra, amely véleményem szerint teljes egészében megjelenik a Ptk. IV. könyvének XI. címében írt rendelkezésekben.

### ***VI.b. A tartáshoz való jog***

A kiskorú gyermek tartáshoz való joga talán a legismertebb a tartáshoz való jog. De mit is jelent ez valójában?

Ennek vizsgálatához ide kell hívnunk az Egyezmény 27. cikkét, amely a gyermek megfelelő életszínvonalhoz való jogát deklarálja.

Az Egyezmény 27. cikkének 2. pontja a szülők, vagy a gyermekért felelős más személyek alapvető feladatává teszi, hogy lehetőségeik és anyagi eszközeik határai között biztosítsák a gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülményeket. A Ptk. 4:198. § (2) bekezdése ezzel átfedést mutat, hiszen tartási kötelezettséget állapít meg elsősorban a szülőnek a gyermekével szemben.

Mindenképpen garanciális jelentőségű ebben a körben az, hogy a törvény a kiskorú gyermek tartásra való jogosultsága szempontjából a rászorultságot vélelmezi, illetve az érdemtelenséget kizárja.

### **VII. Összegzés**

Általánosságban és néhány jellemző eljárás tükrében - a teljesség igénye nélkül - igyekeztem a Ptk. IV. könyvét bemutatni a gyermeki jogok tükrében.

Azonban erre is érvényes az örök bölcsesség - „más az elmélet és más a gyakorlat”. Véleményem szerint ahhoz, hogy a Ptk. IV. könyvében deklarált gyermekjogok ténylegesen maradéktalanul

---

<sup>5</sup>Ptk. 4:138. § (2) bek.

érvényesüljenek, a jövőben is kiemelt fontosságúnak tartom a családjogi ügyeket tárgyaló bírák folyamatos képzését, különös tekintettel az érzékenyítésre.

### **Felhasznált irodalomjegyzék:**

Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ:

Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek.

2014. 7. [http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos\\_gyerekjog\\_v03.pdf](http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf)

(megtekintés dátuma: 2017. november 08.)

### **Felhasznált jogszabályok jegyzéke:**

Pp. 65/A. § (1) bekezdés első mondata

Ptk. IV. könyve

Pp. 65/A. § (1) bekezdés első mondata

Ptk. 4:121. § (1) bek.

Ptk. 4:138. § (2) bek.